

альних і духовних цінностей збереглися до наших днів завдяки міським мурам, то може і до парканів навколо житлових оазисів треба ставитися спокійно, усвідомлюючи, що вони тимчасові, але, що саме вони дадуть змогу зберегти ексклюзивні ядра забудови майбутнього. В даний час важливим є інше. Зараз потрібно сприяти появі нових житлових оазисів і зникнення гетто. Та найважливішим завданням є розроблення національної стратегії виховання підростаючого покоління, реалізація якої дала б змогу виховати людину духовну і прекрасну у всіх стосунках. Тоді не буде потреби відгороджувати житлові оазиси парканами, а суспільство процвітатиме на шляху прогресу.

Перспективи подальших досліджень. Проблеми сегрегації нового житлового будівництва, а внаслідок і життєвого простору поселень є надзвичайно актуальними та потребують подальших наукових досліджень. Від того, як ми їх оцінимо і як вирішуватимемо, залежатиме не тільки майбутнє українського народу, але й світової спільноти загалом.

Література

1. **Великий тлумачний словник української мови** (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В.Т. Буселс. – Київ-Ірпінь : ВТФ "Перун", 2005. – С. 235.
2. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.usatoday.com/news/nation/2002-12-15-gated-usat_x.htm.
3. **Социологический словарь** / Николас Аберкромби, Стивен Хилл, Брайан С. Тернер : пер. с англ. / за ред. канд. социол. наук С.А. Ерофеева. – М. : Изд-во "Экономика", 1999. – С. 73-74.
4. **Calimani R.** Historia getta weneckiego: Czytelnik. – Warszawa, 2002.
5. **Domański H.** Ubóstwo w społeczeństwach postkomunistycznych. – Warszawa, Instytut Spraw Publicznych, 2002.
6. **Jałowiecki B.** Miasto jako przedmiot badań naukowych w początkach XXI wieku. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2008.
7. **Jałowiecki B., Łukowski W.** Gettoizacja polskiej przestrzeni miejskiej. – Warszawa : Wydawnictwo SWPS Academica: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2007.
8. **Jałowiecki B., Szczepański M.** Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2006.
9. **Loic Wacquant.** Getto // International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences. – London : Pergamon Press, Elsevier Ltd, 2004.
10. **Szczepański M.S., Ślęzak W.** Tazbir Niegościnne przestrzenie. Getta społeczne i przestrzenne w starym regionie przemysłowym // Percepcja współczesnej przestrzeni miejskiej/ red. Marek Mađurowicz. – Warszawa : Uniwersytet Warszawski Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Instytut Geografii Społeczno – Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej, 2007.
11. **Salustowicz p.** Miasto jako przedmiot badań polityki społecznej // Miasto jako przedmiot badań naukowych w początkach XXI wieku /red. Bohdan Jałowiecki. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2008.

УДК 336.722.14: 336.73 Доц. М.Л. Лапішко, канд. екон. наук; О.П. Сідельник –
Львівський інститут банківської справи УБС НБУ, м. Київ

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

Обґрунтовано формування механізму державного забезпечення конкурентоспроможності небанківських фінансових установ на основі побудови цілісної системи взаємозв'язків інституційної структури з інструментами та концептуальними засада-

ми впливу. Запропоновано основні напрямки державного регулювання діяльності небанківських фінансових установ.

Ключові слова: небанківські фінансові установи, державне регулювання, механізм державного забезпечення конкурентоспроможності.

*Assoc. prof. M.L. Lapishko; O.P. Sidel'nik – University of banking
of the National bank of Ukraine, Kyiv*

State providing competitiveness mechanism of nonbanking financial institutions

In the article grounded forming of mechanism of the state providing of competitiveness of non-bank financial institutions on the basis of construction of the integral system of intercommunications of institutional structure with instruments and conceptual principles of influence. Basic directions of government control of activity of non-bank of financial institutions are offered.

Keywords: non-bank financial institutions financial institutions, government control, mechanism of the state providing of competitiveness.

Постановка проблеми. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг та в інші державні органи досі не виробили цілеспрямованої державної політики у сфері небанківських фінансових установ.

Визначальним чинником реалізації стратегії забезпечення конкурентоспроможності небанківських установ на фінансовому ринку є процес державного регулювання їхньої діяльності. Основною об'єднувальною ознакою фінансових посередників є залучення грошових коштів і їх розміщення на професійній основі та на власний ризик і тому, саме мінімізація фінансових ризиків виступає особливим чинником зацікавлення держави, оскільки торкається публічних інтересів суспільства, а саме: дотримання прав вкладників, гарантування стабільності та платоспроможності відповідних фінансових установ тощо. Надання фінансових послуг завжди містить значну і концентрацію різноманітних ризиків, що потребує зваженого і комплексного регулювання та контролю, зокрема, і з боку держави. З огляду на економічну важливість небанківських фінансових установ, збереження і підвищення рівня довіри, підтримання високого рівня соціального захисту громадян, держава покликана через свої управлінські ланки здійснювати регулювання фінансової діяльності цих установ.

Аналіз досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження проблеми формування і регулювання небанківського фінансового сектора, належить В.Д. Базилевичу, О.І. Барановському, О.О. Гаманковій, С.С. Осадцю, А.Л. Самойловському, О.О. Слюсаренко, В.М. Фурману та ін.

Мета дослідження. Сформулювати механізм державного забезпечення конкурентоспроможності небанківських фінансових установ на основі побудови цілісної системи взаємозв'язків інституційної структури, концептуальних засад та інструментів впливу.

Основні результати дослідження. Органами, що здійснюють державне регулювання ринку фінансових послуг, є:

- Національний банк України – щодо ринку банківських послуг;
- державна комісія з цінних паперів і фондового ринку (ДКЦПФР) – щодо ринків цінних паперів і похідних цінних паперів;

- державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України – щодо інших ринків фінансових послуг;
- антимонопольний комітет України та інші державні органи, в межах повноважень, визначених законом.

Концепція розвитку ринку небанківських послуг, яка була схвалена Урядом у 2001 р., загалом дала змогу підійти комплексно до важливих проблем розвитку небанківських фінансових установ [6]. Але такі стратегічні напрями, які там були прописані, а саме удосконалення системи державного регулювання небанківських фінансових установ, відновлення довіри до галузі, кадрове забезпечення небанківської діяльності на сьогодні так і не втілені повною мірою в життя.

Існуючі моделі державного регулювання фінансової діяльності певною мірою універсальні і водночас значно різняться в національних економічних системах. Універсальність таких моделей полягає [5]: у формуванні галузевого законодавства; у виокремленні спеціальної регулятивної структури органів нагляду; у встановленні правил і критеріїв допуску до надання фінансових послуг; у здійсненні контролю за поточною діяльністю фінансових установ; у наявності податкового регулювання.

Специфіка ж і оригінальність моделей регулювання небанківських фінансових установ може проявлятися в різних аспектах: особливостях небанківського і загального законодавства; статусі і структурі органів нагляду за діяльністю небанківських установ; процедурних питаннях допуску до діяльності на ринку небанківських фінансових послуг; методах і формах регулювання діяльності небанківських фінансових установ; ступені популярності й активності використання окремих інструментів регулювання.

Серед проблем нагляду за діяльністю небанківських фінансових установ фахівці виділяють нестабільність законодавства, пошук оптимального співвідношення пруденційного контролю за дотриманням законодавства, регулювання фінансової стійкості, розроблення й контроль за виконанням вимог до обліку та звітності й інтегрованого (паралельного усіх небанківських фінансових установ) регулювання.

Світовий досвід з погляду організації систем нагляду за фінансовими послугами можна умовно поділити на дві великі групи: країни, де фінансові інститути спеціалізуються на управлінні фінансовими активами, та країни, де фінансові установи створюються здебільшого для надання посередницьких послуг. До першої групи належать більшість країн англосаксонської правової системи, для яких є характерним широкий розвиток інституту довірчого управління, нерозривно пов'язаного з поняттям "довірчої власності", зокрема, на фінансовому ринку [4].

У США найрозвиненішими фінансовими установами є інвестиційні фонди та страхові компанії, у Великій Британії та Канаді значна частина вкладів припадає на трастові компанії та довірчі фонди. Для таких країн, відповідно, більш властиве функціонування єдиного наглядового органу на фінансовому ринку, який поєднує функції контролю у всіх фінансових операціях – як в операціях з цінними паперами, так і в операціях з іншими активами, оскільки у діяльності фінансових установ тут вони є майже невіддільні. Нап-

приклад, у Великій Британії для регулювання створено один інститут – Адміністрацію фінансових послуг, у Канаді – Управління нагляду за фінансовими послугами. Досвід регулювання фінансових інститутів і фінансових ринків у США представлено у табл.

Табл. Регулювання фінансових інститутів і фінансових ринків у США [2]

Регуляторний орган	Вплив регулювання на основі послуги фінансової системи		
	Зменшення ризику	Підвищення ліквідності	Інформаційні послуги
Комісія з цінних паперів та бірж (SEC)	–	Здійснює нагляд за торгівлею цінними паперами на організованих біржах	Зобов'язує надавати інформацію
Комісія з ф'ючерсної торгівлі товарами	–	Встановлює правила торгівлі на ф'ючерських ринках	–
Управління контролера грошового обігу	Накладає обмеження на активи, якими можуть володіти зареєстровані федеральним урядом комерційні інститути (напр., банки)	–	Реєструє і перевіряє федеральні чартерні банки
Федеральна корпорація страхування депозитів	Забезпечує страхування банківських вкладів	Сприяє ліквідності банківських вкладів	Перевіряє банки
Федеральна резервна система	Обмежує активи фінансових інститутів – членів ФРС	Сприяє ліквідності банківських вкладів	Перевіряє комерційні банки – члени ФРС
Комісії банків штатів та страхування	Накладає обмеження на активи, якими можуть володіти банки	–	Реєструє і перевіряє банки штатів і страхові компанії
Управління нагляду за ощадними установами	Накладає обмеження на активи, якими можуть володіти ощадні і позичкові асоціації	–	Перевіряє ощадні і позичкові асоціації
Управління національних кредитних спілок	Накладає обмеження на активи, якими можуть володіти кредитні спілки	–	Реєструє і перевіряє зареєстровані на федеральному рівні кредитні спілки

У країнах, наближених до континентальної системи права, фінансові послуги більше подібні до послуг представницьких або посередницьких. Тут вказана єдність функцій нагляду та контролю не є характерною. Наприклад, у Польщі в сфері недержавного пенсійного забезпечення бере участь ціла низка структур: органи банківського нагляду, Державне бюро страхового нагляду, Комісія з цінних паперів та бірж, Бюро нагляду за пенсійними фондами. За такої системи показовою є різноплановість послуг фінансових установ та, відповідно, багатосекторна система нагляду.

Сьогодні внаслідок процесів міждержавної інтеграції, інтернаціоналізації, глобалізації економіки відбувається поступове розмивання ідентифікаційних меж між різними національними моделями державного регулювання діяльності небанківських фінансових установ. Ці процеси більшою мірою зумовлені потребою вироблення єдиних підходів до регулювання діяльності небанківських фінансових установ, що мають розгалужену міжнародну мережу. Інтернаціоналізація регулювання зумовлює потребу певною мірою формалізувати тенденції, що склалися на ринках небанківських фінансових послуг.

Значущість державного регулювання вітчизняного ринку небанківських фінансових послуг зумовлена тим, що його розбудова, включаючи створення якісно нових фінансових умов функціонування й розроблення правових основ регулювання, нових фінансових відносин у сфері небанківської діяльності, відбувається в умовах глобалізації світового фінансового господарства.

Варто зазначити, що система впливу на ринок небанківських фінансових установ з боку держави в Україні досі остаточно не сформована. Це значною мірою зумовлено не лише внутрішніми чинниками розвитку цього ринку як такого, але й є прямим наслідком макроекономічних процесів у економіці нашої держави.

Питання державного регулювання розвитку небанківських установ ми розглядаємо в трьох аспектах:

- 1) прийняття державою базових законів та нормативно-правових актів, що об'єднуються в поняття "законодавство небанківських фінансових установ";
- 2) здійснення спеціального нагляду за розвитком фінансових відносин, які стосуються небанківської сфери, відповідно до інтересів громадян України та загальнодержавних економічних потреб;
- 3) забезпечення ефективної стратегії розвитку ринку небанківських фінансових послуг, за рахунок впровадження цілісних програм розвитку даного сектора.

Основу державного регулювання у сфері небанківських установ складають:

- формування повноцінного регульованого ринку небанківських фінансових послуг, заснованого на поєднанні підприємницьких інтересів небанківських установ і забезпеченні їх фінансової стійкості і платоспроможності;
- визначення соціально значущих ризиків і вибір форми організації фінансових відносин, покликаних забезпечити захист інтересів громадян за їх настання;
- формування системи антимонопольного регулювання з метою захисту конкуренції на ринку фінансових послуг і недопущення використання монопольного становища його окремих суб'єктів для отримання комерційних переваг;
- установлення податкових стимулів для розвитку фінансових відносин у пріоритетних для економічної і соціальної стабільності видах діяльності небанківських установ.

Сьогодні перед Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг стоїть завдання якісного поліпшення контролю небанківських фінансових установ, починаючи зі збирання, аналізу, узагальнення й розкриття звітності (включаючи вдосконалення інформаційних каналів); удосконалення

методології аналізу і закінчуючи формуванням оптимального механізму оперативних перевірок небанківських фінансових установ і ефективної системи реагування на синдроми їх неплатоспроможності.

Загалом, вплив держави на небанківські фінансові установи здійснюється прямими і непрямими методами. До прямого (адміністративного) регулювання небанківської сфери відносять законодавство, пряму участь держави в установленні небанківської системи захисту майнових інтересів; захист добросовісної конкуренції на ринку фінансових послуг, попередження і припинення монополізму; діяльність органів нагляду. При цьому, участь держави в становленні парабанківської системи захисту майнових інтересів матеріалізується у наданні гарантій соціального захисту певних груп населення. Прикладом може бути, здійснення обов'язкового державного страхування за рахунок бюджетних коштів; визначення основ і порядку участі держави в страхуванні некомерційних ризиків для захисту вітчизняних і іноземних інвестицій та експортних кредитів та інше.

Непряме ж регулювання містить низку економічних важелів (податкових, інвестиційних, грошово-кредитних тощо).

На законодавчому рівні існує значна невизначеність розмежування компетенції та питань співробітництва органів нагляду, особливо в регулюванні діяльності інститутів спільного інвестування (ІСІ) та недержавних пенсійних фондів (НПФ). Через власне їх специфіку як інституційних інвесторів на ринку цінних паперів. Через специфіку діяльності ІСІ, як інституційних інвесторів на ринку цінних паперів, повноваження регулювання та нагляду за їхньою діяльністю належить винятково до компетенції ДКЦПФР. Водночас, вони можуть інвестувати залучені кошти і в інші активи, залишаючи при цьому поза фондовим ринком, але завжди знаходячись у межах ринку фінансового. Тобто на практиці вважається значною управлінською вадою у проведенні діяльності ІСІ контролювати тільки сферу цінних паперів, зовсім уникаючи при цьому нагляду за іншими фінансовими операціями (на сьогодні – сферу правового впливу Держфінпослуг). До того ж, у галузі не тільки розміщення, а й залучення коштів, вони, наприклад, майже не відрізняються від іншої групи інвестиційних інвесторів – НПФ.

НПФ також, як і більшість фінансових установ, мають подвійну природу, оскільки, по-перше, є фінансовими установами – залучають грошові кошти населення (у вигляді пенсійних вкладів) для проведення певного виду фінансових операцій (надання фінансових послуг) з метою подальшої їх виплати у встановлений термін (у вигляді пенсійних виплат); по-друге, вони є інституційними інвесторами, тобто створюються спеціально для проведення інвестиційної діяльності з метою збереження та збільшення активів. А позаяк, відповідно до Закону України "Про недержавне пенсійне забезпечення" від 9 липня 2003 р. НПФ є "неприбутковими організаціями", можна дійти висновку, що мету "інвестиційної діяльності з метою збільшення активів" ставлять, передусім, їхні учасники (вкладники), а не власне НПФ.

Фактично на сьогодні відповідний розподіл сфери впливу базується лише на специфіці створення і спеціалізації даних фінансових установ. Саме

тому вважаємо за доцільне внести низку змін до системи законодавства щодо фінансових послуг, пов'язаних із перерозподілом повноважень органів нагляду, зокрема:

- Держфінпослуг повинна реєструвати (надавати статус фінансової установи), ліцензувати (надавати ліцензії на здійснення фінансових послуг за видами), контролювати (встановлювати нормативи, звітність тощо) для всіх без винятку фінансових установ, діяльність яких базується на залученні та розміщенні залучених коштів;
- до компетенції ДКЦПФР традиційно потрібно відносити питання нагляду за операціями з цінними паперами, що може проявлятися у формі реєстрації таких операцій (випуску, емісії цінних паперів тощо), їх ліцензування та контролю за ними.

По-іншому вирішити питання можна шляхом реорганізації наглядових структур, об'єднавши всі повноваження на небанківському фінансовому ринку в межах єдиного контролюючого органу. У професійних колах доцільність такої інтеграції контрольних повноважень в межах єдиної структури обговорюється вже давно. Але при цьому змінюють акценти в чинниках даних процесів, обґрунтовуючи здебільшого потребу приведення національної системи нагляду у відповідність із міжнародними стандартами. Визнаючи переваги інтеграційних ініціатив, не можемо поділяти таке обґрунтування: директиви та рекомендації Європейського Союзу більше орієнтують на регулювання фінансових послуг за спеціалізацією (кредитні, страхові, накопичувальні).

Основними аргументами на користь інтеграції нагляду на фінансовому ринку можуть бути такі: розвиток та підвищення стабільності фінансових ринків завдяки більш скоординованим управлінським заходам; зниження сукупних витрат управління за рахунок об'єднання інформаційних технологій та систем, створення єдиних баз даних та реєстрів; підвищення ефективності управління за рахунок консолідації висококваліфікованого персоналу та реалізації єдиної кадрової політики; підвищення здатності своєчасно та адекватно реагувати на виникнення фінансових інновацій та фінансових конгломератів; проведення найбільш комплексного та повного контролю набору фінансових послуг у кожному конкретному випадку і установі за допомогою єдиних методів (перевірок, звітності тощо).

Однак, за умови вигідності перспектив об'єднання повноважень нагляду, це вбачається доволі складним із процедурних поглядів. У сучасних умовах глобальна інтеграція наглядових структур як у межах об'єднання функцій комісій, так і в межах повноважень усіх органів нагляду на фінансовому ринку недоцільна. Натомість зміни в розподілі контрольних повноважень, з огляду на дотримання одноманітності та обґрунтованості дій у контролі об'єктів та суб'єктів, є істотно необхідними. Вони однозначно сприятимуть усуненню проблем перетину, дублювання повноважень або уникнення нагляду в окремих операціях, а також конфлікту інтересів та сфер впливу регулятивних органів на фінансовому ринку України.

Характерними ознаками механізму державного регулювання є його складність, багатоаспектність, а також трансформаційність згідно з рівнем соціально-економічного розвитку в тій чи іншій країні. З огляду на вище ска-

зане доцільно запропонувати такий механізм державного забезпечення конкурентоспроможності небанківських фінансових установ (рис.).

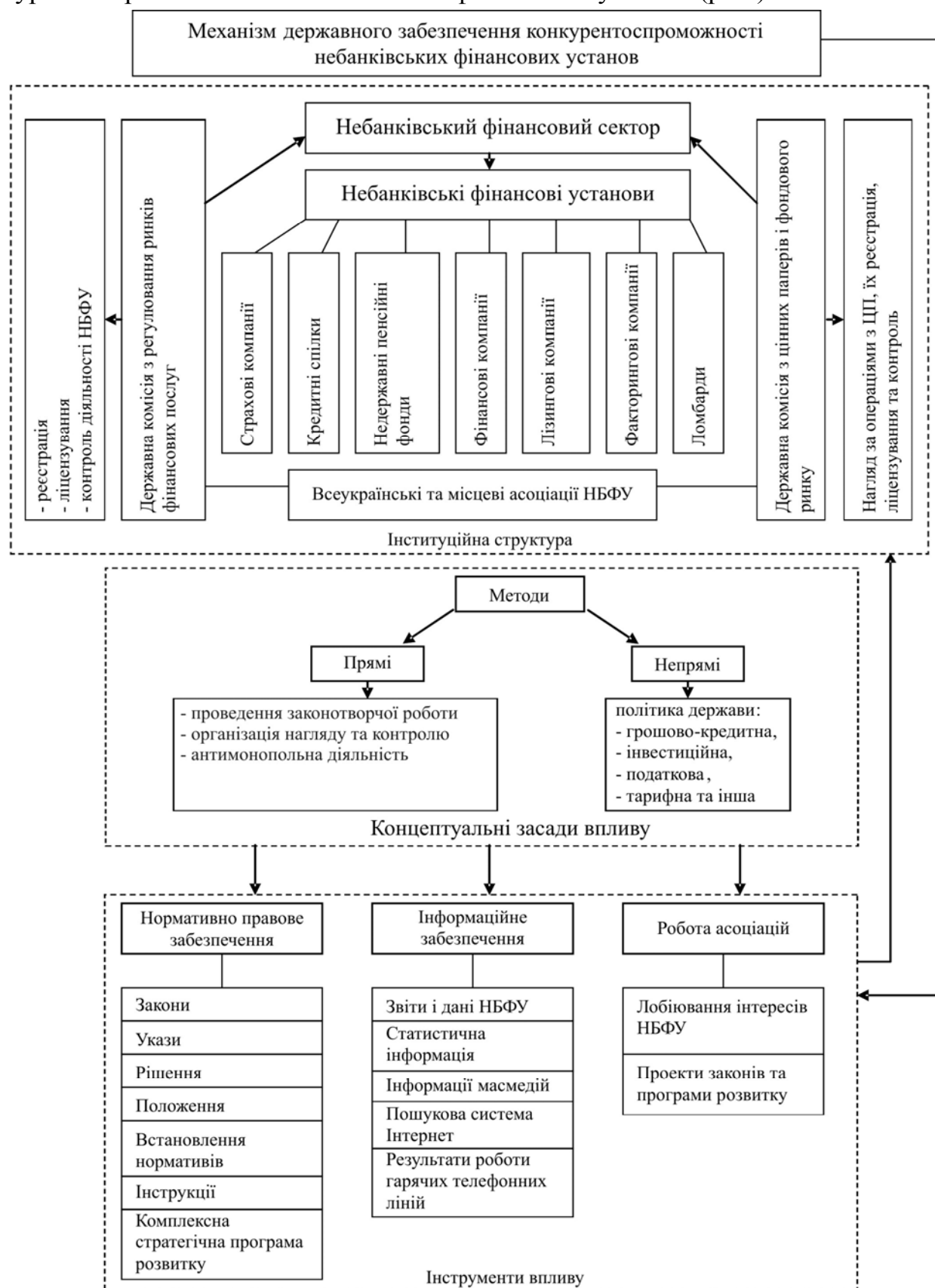

Рис. Механізм державного забезпечення конкурентоспроможності небанківських фінансових установ

За умов економічної кризи, Держфінпослуг повинен вжити заходів щодо більш жорсткого регулювання фінансових ринків[1, 3, 7]. Основні напрямки державного регулювання діяльності небанківських фінансових установ доцільно сформулювати за такими критеріями:

- забезпечення можливості здійснювати оперативне регулювання діяльності фінансових установ;
- нагляд за виконанням небанківськими фінансовими установами зобов'язань перед споживачами їхніх послуг – основного критерію оцінки діяльності фінансових установ в умовах кризи;
- впровадження механізмів тимчасової адміністрації в небанківських фінансових установах та затвердження планів відновлення їхньої фінансової стабільності;
- удосконалення порядку здійснення перевірок фінансових установ з боку Держфінпослуг;
- впровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами та поступовий перехід до здійснення нагляду за ними на основі оцінки ризиків;
- забезпечення доступу небанківських фінансових установ до резервів, розміщених у вигляді депозитів в установах банківської системи;
- зняття вимоги щодо рівня рейтингу інструментів, у які можуть розміщуватися активи страховиків та пенсійних фондів, з делегуванням повноважень регуляторам фінансових ринків визнавати рейтингові оцінки, надані суб'єктами господарювання, для цілей державного регулювання;
- затвердження концепції і плану переходу небанківських фінансових установ на міжнародні стандарти фінансової звітності.

Висновки. Наведені пропозиції щодо формування механізму державного забезпечення конкурентоспроможності небанківських фінансових установ є підставою оцінки та вдосконалення системи наглядових та контролюючих функцій Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг, чіткого розподілу сфер впливу між нею та Державною комісією з цінних паперів і фондового ринку. Запропоновані основні напрямки державного регулювання діяльності небанківських фінансових установ повинні становити єдину програму впливу на їх функціонування і здійснюватися комплексно, виходячи із специфіки діяльності окремих груп цих установ.

Література

1. Вахненко Т.П. Фінансова криза в Україні: фактори, механізми дії, заходи подолання // Фінанси України. – 2008. – №10. – С. 3-21.
2. Габбард Р.Г. Гроші, фінансова система та економіка : підручник : пер. з англ. – К. : Вид-во КНЕУ, 2004. – 889 с.
3. Міщенко В.І., Лисенко Р.С. Взаємодія органів державного управління як фактор подолання фінансової кризи // Фінанси України. – 2009. – №1. – С. 50-57.
4. Ільченко-Сюйва Л.В. Небанківські фінансові установи: досвід Європейського Союзу та можливості України // Економіка та держава. – 2008. – № 11. – С. 76-78.
5. Насырова Г.А. Модели государственного регулирования страховой деятельности // Вестник Финансовой академии. – 2003. – № 4. – С. 12-16.
6. Фурман В.М. Основні напрямки стратегії розвитку ринку страхування в Україні // Науковий вісник Нац. академії держ. под. служби України (економіка, право). – 2005. – №1(28). – С. 67-73.
7. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.dfp/gow/ua>.